

Works by Eglė Ridikaitė created from 2017 were presented at the Museum of Applied Arts and Design in the autumn of 2021 in the exhibition titled *link*. The curators Laima Kreivytė and Agnė Narušytė, together with architect Justinas Dūdėnas and designer Agnė Dautartaitė-Krutulė, transformed the top floor hall into a kind of shrine whose three “naves” were formed by walls hung between the columns. The works featured in this exhibition, not related by one theme or attention to one type of object, indicate

a particular direction – namely, the artist’s never-ending journey towards a clarity of mind. For Ridikaitė, fragments of forgotten, erased, disrupted or buried beauty serve as pointers towards a love connection that left a trace of faith inspiring her to go further. Each painting is a step taken towards another person, albeit rejected and halted or abandoned. The exhibition presents the artist’s relationship not just with people, but also with places – Vilnius itself, its lost buildings and sacred spaces.

Eglė Ridikaitė: link tikėjimo ir išrišimo

Agnė Narušytė

Kartu su Egle žiūrime į jos ką tik baigtą paveikslą. Mūsų kasdien praeita ir nepastebėta miesto detalė išaugo iki reginio, už lango plaka sidabrinė voto širdis. „Per gražu“, – sako Eglė ir vėl karmo popierėlius, vėl klijuoja, purškia aerosoliniais dažais. Žiūrime vėl. Lango stiklas apdulkėjęs, o ant jo kažkas pirštu išvedžiojo karūnas ir elipses. Net sunumeravo, bet ką tie skaičiai reiškia? Nežinia – paslaptingi tie šalia gyvenančių nematomų žmonių įrašai. O tai kaip tik ir gerai. Paveikslas baigtas, nors abejonės niekada neatsitraukia. Tiesiog jau kviečia kitas paveikslas, kita pastebėta detalė, susijungusi su Eglės būseną, traukianti link apmąstymų, prašviesėjimo, link išėjimo iš jausmų raizgalynės. Tie „link“ niekada neišsibaigs, visada padės rasti grožį kaip išeitį.

Reikšmingus kasdienybės fragmentus Eglė Ridikaitė perkelia ant monumentalių drobių tarsi neprisiliesdama. O žiūrovai jos kūrinuose atpažįsta ir savo patirtis, tik perrašytas poetine vaizdo kalba, susietas su fundamentaliais

egzistenciniais klausimais. Daug kam įsiminė E. Ridikaitės 18 darbų ciklas „Palikimas (babutas skarialas)“, 2014 m. meno mugėje „Art Vilnius“ jai pelnęs geriausios menininkės titulą. Ji tiesiog išdidino močiutės paliktas skareles, spalvotais raštais pasakojančias apie jos gyvenimą Lietuvos kaime. 2018 m. Vyriausybės kultūros ir meno premija įvertintas E. Ridikaitės 25 paveikslų ciklas „Kultūringos grindys“ įkvėpė vilniečius patyrinėti XIX a. pabaigos–XX a. pradžios pastatų laiptinių istorijas. 2020 m. E. Ridikaitė tapo Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureate „už kultūros paveldo aktualizavimą šiuolaikinėje tapyboje“ – ne tik lietuviško, bet ir žydiško, ne tik istorinio, bet ir šiandienio.

Apdovanojimai nepakeitė menininkės noro toliau ieškoti ir kitiems atverti tai, kas nematoma, pamiršta, nutylėta. E. Ridikaitės nuo 2017 m. kurti darbai 2021 m. rudenį pristatyti Taikomosios dailės ir dizaino muziejuje parodoje „link“. Kuratorės Laima Kreivytė ir Agnė Narušytė kartu su architektu Justinu Dūdėnu ir dizainerė

Eglė Ridikaitė parodoje „link“
Taikomosios dailės ir dizaino
muziejuje. Vilnius, 2021
Fot. Gintarė Grigėnaitė,
LNDM

Agne Dautartaite-Krutule muziejaus viršutinio aukšto salę pavertė tarsi šventove, kurios tris „navas“ formavo tarp kolonų pakabintos sienelės. Du paveikslus, kurių vienas yra itin didelio formato, todėl kitur netelpa, menininkė kūrė parodos metu. Procesą žiūrovams galėjo stebėti pro vertikalią plyšį pertvaroje, skiriančioje jos laikinos studijos ir ekspozicijos erdves. Ant pertvaros buvo išrašyti pačios menininkės tekstai, padedantys žiūrovams suprasti jos kūrinių inspiracijas, poetiški nuo pat pirmo sakinio: „per simbolius, per matomą, švelnią šviesą, leidžiant paliesti oro plevenimą, tą mėlyną mėlį. Kartu – bijojimas kvėpuoti, kad niekas...“

Šioje parodoje viena tema ar dėmesiu vienai objektų rūšiai nesusieti darbai terodo kryptį – nesibaigiančią menininkės kelionę minties skaidrėjimo link. Užmiršto, išsityrynusio, suardyto ar palaidoto grožio fragmentai E. Ridikaitei yra nuorodos į meilės ryšį, kuris įspaudė tikėjimo pėdsaką, įkvėpusį eiti toliau. Atspirties taškas – paveikslas „Miela atvirutė“ (2020).

Tai – iš tiesų ant drobės perkeltas iš draugės gautas atvirlaiškis, išreiškiantis tikėjimą, kad kartu galima nuveikti labai daug ir viskas tik prasideda. Tokia parama svarbi menininkei, nes kuriant visada kyla abejonių, kas nors nepasiseka, be to, ir gyvenimas nebūna sklandus. Bet per kelerius metus po parodos „Kultūringos grindys: atėjai, pamatei, išėjai“ (2017) ryšys nutrūko, viltis sudilo. Dabar ta atvirutė – „besimėtanti tarp grindinio ir lango šviesos, primenantį buvusį laiką, buvusį pasitikėjimą. Kažkur padaryta klaida. Esi bejėgis – viskas praėjo“.

Klaidos perskirtą bendrystę žymi ciklas „Cara“ (2017–2019), kurio pagrindinis herojus – juodmargis šuo. Jis liūdnai žiūri pro tvorą tai iš anapus, tai iš šiapus, kažko laukia. Galbūt svajoja apie laisvę. Padėjęs letenas ant palangės drobėje „Lapcės arba negalėjimas apsispręsti“ (2018) šuo žiūri, kaip lietus merkia ant stiebo iškeltą trispalvę. „Labai norėjau nutapyti trispalvę. – sako Eglė. – Tik vis nesugalvoju kaip, kad nebūtų banalu. Dabar radau būdą.“ Įstriži

Eglė Ridikaitė parodoje „link“
 Taikomosios dailės ir dizaino
 muziejuje. Vilnius, 2021
 Fot. Gintarė Grigėnaitė,
 LNDM

pilkšvai mėlyni dryžiai skaido ir slepia trispalvę, o ji lieka kaip laike tverianti viltis, nepaisant tikrovės pasipriešinimo, išsaugoma rūpesčiu. Tad šio ciklo tvorų architektūra simbolizuoja pertrauktus ryšius, dirbtines pertvaras, skiriančias žmones ir trukdančias siekti bendro tikslo, apsispręsti.

Iš šio uždaro rato išveda „Cara. IV. Sulai-kytas oras“ (2019) – šuns pamestas oranžinis kamuoliukas ant šaligatvio traukia akį, vilioja. Link klajonių šaligatviais, kurie E. Ridikaitės paveiksluose tampa „miškais“. Mat plytelės sudėtos eglute – nudūrusi akis į šį raštą Eglė tarsi žiūri į veidrodį. Tokie miškai randami Bajoruose, Florencijoje ar Venecijoje, kur iš viso mažai medžių – ten miškas tik svajojamas. „Ėjimas Venecijos grindiniu – šlapiu eglynu, užsukant į vieną kitą bažnyčią, paskrendant kilimu. leškojimas ten nusiramino – gal atsakymo, kur pasukti“, – rašo menininkė. Parodoje tie šaligatviai buvo iškabinti vidurinėje „navoje“. Jie spaudė žiūrovą pilko betono sienomis, blokuojančiomis perspektyvą, skatinančiomis eiti – arba

link šventų vietų, arba link miesto, susitikimų, kasdieniško grožio patirčių.

Pasukame šia kryptimi. Kiekvienas paveikslas – tai ėjimas link kito žmogaus, nors ir atmetas, nutrauktas. Pavyzdžiui, „Pamestas vardas“ (2020). Tai – išdidintas Antoine'o de Saint-Exupéry knygos „Mažasis princas“ priešlapis. Geltonas popierius lyg tikras, kaip ir drebančios avies piešinys. Šalia ranka užrašyta Mažojo princo draugės lapės išmintis, kad „jei kažką prisijaukini, reikia juo rūpintis“. Ir palinkėjimas, „kad visada būtų kuo rūpintis“. Adresato nėra, bet autorei vardas žinomas. Tik gal pasikeitusių aplinkybėmis per daug skaudu jį prisiminti. Tačiau palinkėjimas galioja, jis universalus, ypač todėl, kad E. Ridikaitės kūriniai atsiranda kuo nors rūpinantis.

Nuo pat savo kūrybinio kelio pradžios E. Ridikaitė mėgdavo ant drobės perkelti raštelius ar brėžinius, pasakojančius draugams, bendrininkams, bendrakeiviams, kaip atvykti pas ją į svečius. Dabar tie pranešimai užšifruojami perkeliant į drobės konkrečių daiktų atvaizdus

Eglė Ridikaitė parodoje „link“
 Taikomosios dailės ir dizaino
 muziejuje. Vilnius, 2021
 Fot. Gintarė Grigėnaitė,
 LNDM

ar spalvas. Pavyzdžiui, šviesiai mėlyni dažai, kuriais kartu su drauge Eglė dažė remontuojamo buto sienas, nuspalvina drobę „Andalūzijos mėlyna Anglijoje“ (2020–2021). Mat minėtas butas įkurtas pastate, kuriame caro laikais veikė viešbutis „Anglija“. „Džoto Rūtos virtuvėje“ (2019) – tai siena kitos draugės namuose, apklijuota žydromis plytelėmis su reljefiniu keturlapiu ornamentu. Ši keturių evangelijų, kryžiaus, sėkmės simbolį esą mėgo Giotto’as di Bondone’ė, ryšys su ankstyvojo renesanso tapytoju užmegztas. Nauji buto savininkai senas plyteles nulupo ir išmetė. Eglė dvi išsaugojo, taip pat liko senąjį dekorą menantis paveikslas. Tačiau šias slaptas žinutes žiūrovui iššifruoti nebūtina, nes kūriniai veikia spalvos, mastelio, išraiškos galia.

„Džoto Rūtos virtuvėje“ yra vienas kūrinių, patenkančių į ciklą „Trys dienos Veronoje + Raudonas lagaminėlis“ (2019). Raudonasis lagaminėlis keliauja kartu su E. Ridikaite į meno mugę Veronoje, kur saulė ir į žvakes panašūs kiparisai aitrina jausmus, atmosfera įkaista iki raudono „Oro“. Tai – „bandymas užčiuopti

dvasią, neišgąsdinti jos. Juk ji pažeidžiama, trapi ir nepagaunama. Tik truputėlį jaučiama. Kaip oro gūsis, įskridęs pro lange išdaužtą skylutę“. Keliaujant po Europą, paveikluose išsaugomi ne miestų įžymybių atvaizdai, o jausmas, kaip ten būnasi, „Tas kvapas, saldus rytietiškas sapnas“.

Į raudonąjį lagaminėlį telpa tik mažesni, nei įprasta Eglei, darbai. Ji juos vadina „atvirutėmis“, palinkėjimais sau iš svetur. O Vilniaus miestui skirti paveikslai turi apsupti žiūrovą erdvėmis. Sau svarbias vietas menininkė vaizduoja masteliu 1:1, nes tik natūralus dydis veikia. Ciklo „Jakšto 9“ (2018) paveikluose palikta daug rudos drobės – ji tarsi miesto siena, ant kurios užpurškiamas elegantiško balkonėlio vaizdas, lyg lengvas prisiminimo sluoksnis. Minėtu adresu kurį laiką veikė E. Ridikaitei svarbi galerija, su kuria sieta daug vilčių. Šią kryptį į ateitį žymi pavadinimai: „Belaukiant upės tėkmės“, „Upės tėkmė džiūsta“, „Upės tėkmė“. Mes žinome, kad A. Jakšto gatvėje upės nėra, nebent prasidėtų potvynis. Tokios užuominos žiūrovo vaizduotėje kuria susapnuotą miestą, kuriame upė yra pro

<
Eglės Ridikaitės paroda „link“
Taikomosios dailės ir dizaino
muziejuje. Ekspozicijos
fragmentas. Vilnius, 2021
Fot. Gintarė Grigėnaitė,
LNNDM

amžinuosius mūrus pratekantis smulkių įvykių laikas. Tačiau paklausus menininkės, galima sužinoti pirminę pavadinimų reikšmę: „upės tėkmė“ – tai marmuro rūšies pavadinimas. Jis buvo užsakytas stalviršiui, paskui laukta, kol tas marmuras atkeliaus paštu. Priklijuotas jis turėjo išdžiūti, kad prasidėtų „Pirma grožio pamoka *ale Paris*“.

Mylimo miesto kasdienybė visada pilna grožio patirčių, kurias pastebi tik menininkė: „Eini, lieti sienas, valgai jas akimis, ieškai užsikabinimo,

šventumo ir kasdienybės jungtį. Norėdama paveikles išpurkšti savo figūrą, ji turėjo ją iškirpti iš popieriaus. Dabar popierinė Eglė kabo jos dirbtuvėje kaip pasidabruotas votas.

Parodoje šalia tų dviejų votus vaizduojančių paveikslų kabojo ir trečias – ne Vilniaus vaizdas. Tai – „Išėjimo kambarys“ (2020–2021). Lietuvos kaimuose į tokius kambarius perkeliama seneliai, kurie jau ruošiasi mirti. Iš visų erdvių ir laiko labirintų žvilgsniui lieka tik lentelėmis apkalta siena. Ant jos – votus primenantys šventųjų

<
Eglės Ridikaitės paroda „link“
Taikomosios dailės ir dizaino
muziejuje. Ekspozicijos
fragmentas. Vilnius, 2021
Fot. Gintarė Grigėnaitė,
LNNDM

žvilgsnio, kuris nuves tolyn – duos išrišimą.“ Išrišimą duoda minėtieji „Vilniaus votai arba votai, pasitikę popiežių Pranciškų“ – vitrinose pamatyta širdis ir ausis (2020). Ant vieno paveikslo net užrašyta gatvė – Dominikonų. Tad votai išstatyti apleisto dominikonų vienuolyno vitrinose, uždangstytose plėvėmis, nes vyksta remontas. Stikluose gana ryškiai atsispindi kitoje gatvės pusėje sovietmečiu pastatytas modernus daugiabutis. Jo stačiakampiai langai kalbasi su tamsiai raudonu barokiškai išraitytu ornamentu. Daugiasluoksniame mieste, kur kiekvienas laikmetis sukūrė savo struktūras, šmėkšteli ir dulkėse išpaišyti atsitiktinių praeivių laikini ženklai. Geriau įsižiūrėję matome ir praeivio atspindį – tai pati Eglė, fiksuojanti

paveikslėliai. Juos E. Ridikaitė vaizduoja fotografiškai tiksliai taip susiedama kaimo ir miesto tikėjimo praktikas. Bet kad nebūtų viskas taip rimta, ant sienos nutūpia musės – vienvėdės pakeleivės. Čia tinka užrašyti tris Eglės klausimus: „Ką reiškia likęs vaizdas ar mažas vaizdo lopinėlis? Ką reiškia kai kurie simboliai, dabar transformavęsi? Ką visame tame reiškia žmogaus žodžiai, jų likučiai, kažkada parašyti?“

Galbūt atsakymus būtume radę greičiau, jei iš vidurinės parodos erdvės „navos“ būtume pasukę į priešingą pusę. Ten buvo suformuota sakralumo atsvara kelionių ir miesto šurmuliui. Darbus šiai parodai Eglė kūrė gavusi laikiną studiją sovietmečiu statytame vaikų darželyje, kurį ruošiamasi nugriauti. Prieš būsimas

statybas teritoriją tyrė archeologai 2020 m. atkasė Vilniaus Didžiosios sinagogos liekanas.¹ Tai buvo grindų fragmentai, išlikę dėl to, kad drausta žydams statyti aukštesnes sinagogas, tad Didžiąją jie įgilino ir statant darželį grindys buvo ne sunaikintos, o užpiltos žemėmis. Keletą metų skyrusi gražiausioms Vilniaus grindims, Eglė negalėjo praeiti pro šalį – turėjo radinius perkelti ant drobės. Taip atsirado dar laiptais kylančius žiūrovus pasitikusios „Vilniaus Didžiosios sinagogos bimos grindys po lietaus“ ir „Pirtis (mikva) prie Vilniaus Didžiosios sinagogos“. Tuomet darželio pastatas taip pat įgijo kitą reikšmę. Jo standartinius langus Eglė pradėjo matyti kaip „Langus virš altoriaus“ (2019–2020). „Langai – jie susitiko, nors vienas kito nepažįsta, yra iš kito laikmečio, – rašo menininkė. – Bet turi kai ką bendra – tą pačią vietą Vilniaus širdyje, dangų, girdi tą patį bažnyčių varpų gaudesį.“

Penkių darželio langų kaip tik pakako, kad jų paveikslai užimtų visus tarpus tarp realių Vilniaus Žemutinės pilies Senojo arsenalo langų. Taip renesansiniame pastate atsivėrė modernybės langai, kad įleistų dabarties šviesą. Ji tarsi krito ant keturių „Užkastų mėnulių“ (2021), paguldytų ant specialių struktūrų. Tie mėnuliai – tai nematomi, po žemėmis pradingę Didžiosios sinagogos kolonų pagrindai. Jų raštą menininkė atkūrė pagal analogus. Mėnuliai punktyru žymėjo kelią išilgai „navos“, link tolumoje švytinčių

dviejų mėlynų paveikslų. Jie – iš Pamokslininkų ordino (Dominikonų) Vilniaus šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo vienuolyno, kur 2020 m. buvo surengtas septynių menininkų pleneras, skirtas dialogui su septyniomis Biblijos moterimis. Vaikštinėdama po vienuolyno celes Eglė pastebėjo mažytį ultramarininio dažo fragmentą ir įsivaizdavo ten buvus mėlyną kambarį. Taip ir atsirado diptichas „Septynios mane globojančios dvaselės“, o ji pati liko „sugundyta mėlyno lopinėlio. Tikro ultramarininio pigmento. Tokio aksominio. Tokio Dieviškai mėlyno“.

Šalia šios skirtingus tikėjimus sujungiančios sakralios erdvės parodoje buvo ir minėta uždara patalpa, į kurią buvo galima žvilgtelėti pro paliktą plyšį į „Gėlių gatvės sinagogos grindis“ (2021). 2020 m. vasarą užėjusi į restauruojamą sinagogą Gėlių gatvėje, Eglė ten pamatė neryškų grindų ornamentą. Nuplovė statybines dulkes, perkėlė piešinį ant plėvės, tada – ant drobės ir parodos metu aerozoliniais dažais „ryškino“ vaizdą. Kūrinyje baigtas uždarant parodą.

Nors niekas neatkurs istorinės neteisybės mirusiesiems, E. Ridikaitė savo paveikslais veda gyvuosius link susitaikymo ir išrišimo, paveikslais sujungdama tai, kas po žeme, su tuo, kas virš žemės. Tad parodą geriausiai apibendrina šis menininkės sakinytis: „leškojimas, kas liko, bandymas atrasti kitą tikėjimą, susirinkti save, kas dar gyva. Kas dar jaučia ir gali kvėpuoti.“

¹
Vykdant Didžiosios Vilniaus sinagogos ir sinagogų kiemo tyrimų projektą, vadovaujama Jono Seligmano (Izraelio senienų tarnyba), Zenono Baubonio ir Justino Račo (Kultūros paveldo išsaugojimo pajėgos), buvo atkastas sinagogos altoriaus fragmentas.